

Rondom de Boorne

verslag van de excursie naar Zuidoost-Friesland, 30 juni 2018

Jaap de Boer

Along river Boorne. Report on an excursion in southeast Friesland, June 30, 2018

Summary. During a field trip in the valley of the Boorne, province of Friesland, molluscs were collected in three areas: the former peat mining area De Deelen, Van Oordt's Mersken, a nature reserve between Beetsterzwaag and Gorredijk, and a grove in Olterterp, near Beetsterzwaag. Top finds of the day were Glutinous snail *Myxas glutinosa* in De Deelen and Hollowed glass snail *Zonitoides excavatus* in Olterterp. The article compares the results with those from a 1972 field trip to two of these sites and addresses some challenging identifications.

Deelnemers

Sabine van den Berg (introducée), Nynke de Boer (introducée), Frank de Graaf, Bert Jansen, Andre Krumperman (†), Sylvia van Leeuwen, Leon Luijten (na de middag), Rob Vink en Jan de Wit. Excursieleiding: Harrie Bosma en Jaap de Boer.

Inleiding

Met een lange weekend-excursie in Friesland in 1972 in gedachten (Land, 1972) organiseerden Harrie Bosma en de auteur op 30 juni 2018 een lange dagexcursie in dezelfde provincie. Het idee was om een tweetal gebieden opnieuw te inventariseren: het verveningsgebied De Deelen en een bos bij Olterterp. Daarnaast namen we in de middag deel aan een 1000-soortendag van de Fryske Feriening foar Fjildbiology (FFF) in Van Oordt's

Mersken, een natuurgebied in het stroomdal van de Boorne. De Boorne is een oude veenrivier die tot ongeveer het jaar 1200 (Wikipedia.org) ten westen van Grou uitmondde in de Middellzee. Hoewel ze zeer verschillend zijn, hebben alle drie gebieden toch een relatie tot de Boorne. Omdat het kon, zo vlak na midzomer, werd deze dagexcursie verlengd tot in de vooravond.

Aanpak van dit verslag

Tabel 1 geeft een overzicht van de gevonden soorten per onderzocht deelgebied. Alle vondsten zijn ook ingevoerd op het platform Waarneming.nl. (kies ONTDEK → WAARNEMINGEN en filter de waarnemingen op datum 2018-06-30, diergroep WEEKDIEREN en provincie FRIESLAND). Daar zijn de precieze vondst-

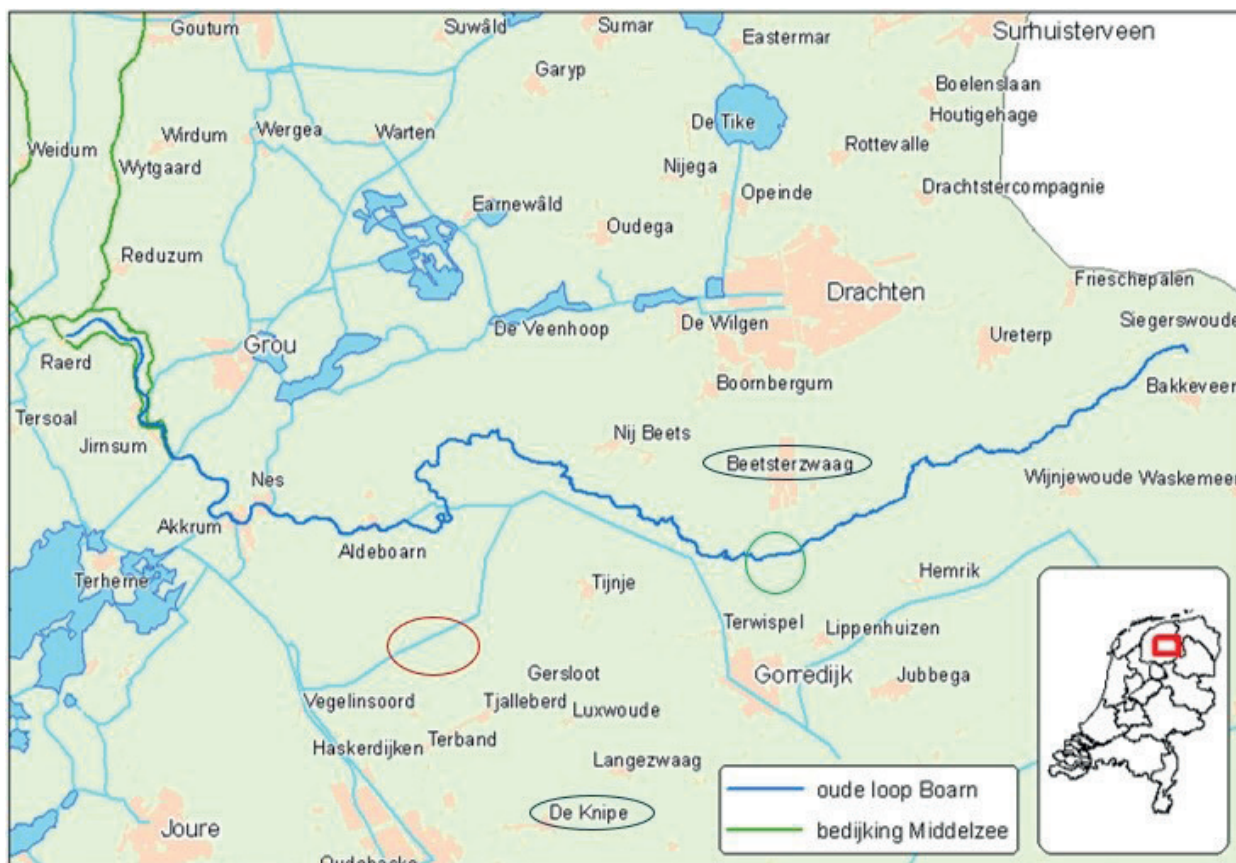

Fig. 1. Stroomgebied van de Boorne (Koningsdiep, Âlddijp): van Bakkeveen naar Raerd. Rode ovaal: locatie De Deelen. Groene cirkel: Van Oordt's Mersken, bij het Koningsdiep. Donkerblauwe ovalen: overige locaties. Olterterp ligt ten noordoosten van Beetsterzwaag. Kaart: Wikipedia.

Tabel 1. Vondsten excursie Friesland, 30 juni 2018

Zoetwaterslakken

Stompe moerasslak - <i>Viviparus viviparus</i>	
Spitse moerasslak - <i>Viviparus contectus</i>	
Kleine diepslak - <i>Bithynia leachii</i>	
Grote diepslak - <i>Bithynia tentaculata</i>	x
Platte pluimdrager - <i>Valvata cristata</i>	
Vijverpluimdrager - <i>Valvata piscinalis</i>	
Ovale kapslak - <i>Acroloxus lacustris</i>	
Leverbotslak - <i>Galba truncatula</i>	
Moeraspoelslak - <i>Stagnicola cf. palustris</i>	
Ovale poelslak - <i>Radix balthica</i>	x
Oorvormige poelslak (?) - <i>Radix cf. auricularia</i>	
Kleverige poelslak - <i>Myxas glutinosa</i>	
Gewone poelslak - <i>Lymnaea stagnalis</i>	x
Bron-blaashoren - <i>Physa fontinalis</i>	x
Posthoornslak - <i>Planorbis corneus</i>	x
Gekielde schijfhoren - <i>Planorbis carinatus</i>	
Gewone schijfhoren - <i>Planorbis planorbis</i>	x
Draaikolkschijfhoren - <i>Anisus vortex</i>	
Riempje - <i>Bathyomphalus contortus</i>	
Witte schijfhoornslak - <i>Gyraulus albus</i>	x
Traktorwielje - <i>Gyraulus crista</i>	

Zoetwatermossels

Schildersmossel - <i>Unio pictorum</i>	
Bolle stroommossel - <i>Unio tumidus</i>	
Vijvermossel - <i>Anodonta anatina</i>	
Zwanenmossel - <i>Anodonta cygnaea</i>	
Brakwaterkokkel - <i>Cerastoderma glaucum</i>	
Driehoeksmossel - <i>Dreissena polymorpha</i>	
Hoornschal spec. - <i>Sphaerium corneum / nucleus / ovale</i>	
Moerashoornschal - <i>Musculium lacustre</i>	
Erwtmossel spec. - <i>Euglesa / Odhneripisidium / Pisidium spec.</i>	x

Landslakken

Gewone barnsteenslak - <i>Succinea putris</i>	x
Langwerpige barnsteenslak - <i>Succinella oblonga</i>	
Slanke barnsteenslak/Tweeling-barnsteenslak - <i>Oxyloma spec.</i>	x
Glanzende agaathoren - <i>Cochlicopa lubrica</i>	
Ja chthoren spec. (glad) - <i>Vallonia pulchella / excentrica</i>	x
Ruwe korfslak - <i>Columella aspera</i>	
Dwergkorfslak - <i>Vertigo pygmaea</i>	x
Gestreepte korfslak - <i>Vertigo substriata</i>	
Boerenknoopje - <i>Discus rotundatus</i>	
Kristalslak spec. - <i>Vitrea spec.</i>	x
Tolslak spec. - <i>Euconulus spec.</i>	x
Grofgestreepte glimslak - <i>Zonitoides excavatus</i>	
Donkere glimslak - <i>Zonitoides nitidus</i>	x
Ammonshorentje - <i>Nesovitrea hammonis</i>	
Tijgerslak (Grote aardslak) - <i>Limax maximus</i>	
Kleine akkerslak - <i>Deroceras laeve</i>	x
Duistere wegsak - <i>Arion ater</i>	
Rode wegsak/Spaanse wegsak - <i>Arion rufus / vulgaris</i>	
Egelwagsak - <i>Arion intermedius</i>	
Zwartgerande tuinslak - <i>Cepaea nemoralis</i>	
Heesterslak - <i>Arianta arbutorum</i>	x

locaties te vinden.

In de beschrijving hieronder wordt per bezocht gebied een beschrijving van het terrein gegeven en van de meest opmerkelijke vondsten. 'Ter leering ende vermaeck' worden een paar 'lastige gevallen' met betrekking tot de determinatie beschreven.

Bezochte gebieden				Van Oordt's Mersken	Bos Olterterp
De Deelen					
Hooivaart	Hooivaart/ Ringvaart	Ringvaart	stort Hooivaart <i>dood materiaal</i>		
<i>water</i>	<i>oever</i>	<i>water</i>			

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

x

Resultaten

Ochtend: De Deelen – minimaal 31 molluskensoorten

Dit natuurgebied ligt in de vroegere benedenloop van de Boorne of het Koningsdiep (in het Fries Âltdjip) (fig. 1). De Deelen is ontstaan door vervening van de laagveenmoerassen die vroeger

Fig. 2. Harrie Bosma verzamelt in de Ringvaart, De Deelen, onder het toezien van onder anderen André Krumperman (gebogen), Sabine van den Berg, Bert Jansen en Sylvia van Leeuwen. Foto Jaap de Boer.

in dit deel van Friesland dominant waren. In De Deelen wordt zelfs nu nog op kleine schaal turf gegraven. Het gebied bestaat uit rietlanden, trekaten met relatief veel open water, struwelen en (al dan niet schrale) graslanden.

Harrie Bosma is goed bekend in het gebied. Op zijn advies inventariseerden we de brede Hooivaart (coördinaten 53.017872, 5.918470) en de daaraan parallel lopende smallere vaart aan de andere zijde van de Schoolweg (coördinaten 53.017162, 5.918090), door Harrie aangeduid met de naam 'Ringvaart'. De Hooivaart is een doorgaande vaarroute voor pleziervaart. Wij inventariseerden de kanaalbodem en de oeverzone. De Ringvaart (fig. 2) is smaller en niet toegankelijk voor vaarverkeer. Deze brede sloot heeft een mooie vegetatie met onder andere Krabbenscheer *Stratiotes aloides*, maar ook diverse soorten fonteinkruid *Potamogeton* spec., Gele plomp *Nuphar lutea*, Witte waterlelie *Nymphaea alba*, Kalmoes *Acorus calamus*, Zwanenbloem *Butomus umbellatus* en Pijlkruid *Sagittaria sagittifolia*. Tussen beide vaarten lag een strook op de oever gedeponiseerd bodemmateriaal uit de Hooivaart, die ook enige waarnemingen opleverde. Een aantal deelnemers struinde nog iets verder in de omgeving rond, maar de hoofdmoot van het zoekwerk werd toch gedaan in en rond Hooivaart en Ringvaart.

In 1972 bezocht een NMV-excursie net als nu een tot de gemeente Heerenveen behorend gebied in De Deelen, maar de precieze locatie is onduidelijk. Er wordt alleen vermeld dat "verzameld werd aan de oevers en in een ruderaal terreintje met o.a. brandnetels" (Land, 1972). Destijds werden 40 soorten gevonden (het verslag meldt het getal 41, maar natellen levert 40 op), tegen 31 soorten op 31 juni 2018. Maar toentertijd waren er dan ook 28 deelnemers, tegen 11 nu. Bovendien bestrijkt het natuurgebied De Deelen een groot gebied en zijn er best grote verschillen mogelijk tussen verschillende deelgebieden. Tenslotte: het aantal van 31 molluskensoorten kan nog toenemen, omdat de erwtenmossels als één ongedifferentieerde waarneming meegenomen zijn, terwijl het aannemelijk is dat er zich daaronder meer soorten bevinden (in het verslag van de excursie van 1972 worden vijf soorten erwtenmossels genoemd). Ook werden in 1972 veel meer soorten naaktslakken gemeld dan in 2018, ongetwijfeld een gevolg van geschikter weer voor slakken. Want in 2018 heersten droogte en hitte.

Topvondst op deze locatie was de Kleverige poelslak *Myxas glutinosa* (fig. 3), een soort die niet gemeld werd in 1972. Andere vermeldenswaardige waarnemingen zijn grote doubletten Vijvermossel *Anodonta anatina* uit het op de oever geworpen ma-

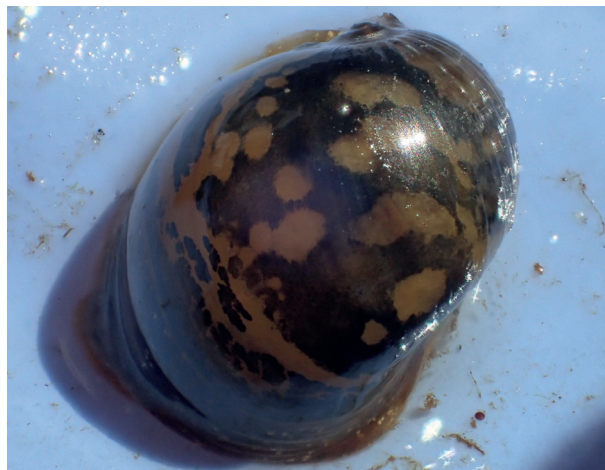

Fig. 3. Kleverige poelslak *Myxas glutinosa* uit de Ringvaart (parallel aan de Hooivaart) in natuurgebied De Deelen. Foto Sylvia van Leeuwen.

Fig. 4. Zeer grote Vijvermossel *Anodonta anatina* van circa 11 cm, gevonden in slootmateriaal uit de Hooivaart. Foto Sylvia van Leeuwen.

teriaal (fig. 4; de grootste exemplaren maten 11 cm), Gekielde schijfhoren *Planorbis carinatus* én Gewone schijfhoren *Planorbis planorbis* en een oude klep Brakwaterkokkel *Cerastoderma glaucum*. De laatstgenoemde vondst is slechts opmerkelijk te noemen. Een verklaring is lastig te geven.

Opvallend is dat in 1972 twee soorten pluimdragers (geslacht *Valvata*) gevonden werden (Grootmondpluimdrager *Valvata macrostoma* en Platte pluimdrager *Valvata cristata*), terwijl op 30 juni 2018 geen enkele soort pluimdrager gevonden werd in De Deelen. De vondst van de Grootmondpluimdrager in 1972 werd gedaan door Spaik en Sliggers. Het is één van de weinige vermeldingen uit Friesland van deze fraaie en zeldzame soort. De Grootmondpluimdrager leek vrijwel verdwenen uit ons land (Kwant *et al.*, 2001) maar sinds die tijd zijn er toch weer wat vindplaatsen ontdekt (Soes, 2007; Sanabria & Moeleker, 2013). Deze soort is vooral bekend van de uiterwaarden van de grote rivieren en de bovenlopen van laaglandbeken, maar ze werd recent ook gevonden in veenwateren met een brede verlandingsvegetatie (Soes, 2007: 15). Soes merkt dan ook op dat het "geheel niet onwaarschijnlijk [is] dat de soort op meer plaatsen in het veenweide-/veenplassengebied voorkomt." Aanleiding genoeg om ook in De Deelen nog eens beter te gaan zoeken en daarbij ook te monstern op zeer ondiepe plaatsen in verlandingsgebieden.

Middag: Van Oordt's Mersken – minimaal 32 molluskensoorten
Omdat de Fryske Feriening foar Fjildbiology op 30 juni een

Fig. 5. De Boorne, in dit deel van het stroomtraject Âlddijp of Koningsdiep genaamd, in Van Oordt's Mersken. Foto Sylvia van Leeuwen.

Fig. 6. Frank de Graaf actief in Van Oordt's Mersken. Foto Sylvia van Leeuwen.

1000-soortendag organiseerde in het natuurgebied Van Oordt's Mersken werd deze zoeklocatie opgenomen in onze excursie. Van Oordt's Mersken, normaalgesproken niet toegankelijk voor publiek, ligt in het beekdal van de Boorne (hier Âlddijp of Koningsdiep geheten; fig. 5 en 6) tussen Terwispe, Nij Beets en Beetsterzwaag, op de overgang van zandgronden naar laagveen. Het gebied is genoemd naar prof. dr. G.J. van Oordt, die een rol speelde bij de bescherming ervan. Het terrein is gevarieerd: met de beek zelf, diverse daarop afwaterende slootjes (met o.a. waterpest *Elodea* spec., fonteinkruid en Krabbenscheer), open terrein (grasland) en wat bospercelen (fig. 7).

De excursiedag zelf was warm en ook daarvoor was het al een lange periode warm en droog. Dit resulteerde in een geringe oogst aan landslakken. Maar in de wateren was het gelukkig goed verzamelen. Spectaculaire waarnemingen leverde Van Oordt's Mersken niet op. In hun verslag van de soortendag (Hilboezen *et al.*, 2019) meldt de FFF de waarneming van 27 soorten weekdieren. Het uiteindelijke aantal is minimaal 32 soorten voor deze dag zelf (en ook hier zijn de erwtenmossels (nog) niet op soort uitgesplitst). Harrie Bosma verzamelde in augustus nóg twee aanvullende molluskensoorten, waardoor het totaal op 34 komt.

Een selectie van de meer opmerkelijke soorten: Platte pluimdrager *Valvata cristata* (dood), Traktorieltje *Gyraulus crista*, Ovale kapslak *Acroloxus lacustris* en Leverbotslak *Galba truncatula*. Over de soortidentiteit van een 'ronde' poelslak *Radix* spec. (fig. 8) werden we het niet eens. Maar daarover later meer. Onder

Fig. 7. Halfopen bos, met grazige ondergroei, in Van Oordt's Mersken. Op de foto Nynke de Boer. Foto Jaap de Boer.

Fig. 8. Mogelijke Oorvormige poelslak *Radix* cf. *auricularia* op Krabbenscheer, Van Oordt's Mersken. Foto Sylvia van Leeuwen.

de landslakken waren de Langwerpige barnsteenslak *Succinea oblonga* en een tweetal korfslakken: Ruwe korfslak *Columella aspera* en Gestreepte korfslak *Vertigo substriata*. Sylvia van Leeuwen fotografeerde een fraai halfwas dier van de Spitse moerasslak *Viviparus contectus* (fig. 9). En we vonden een slanke naaktslak die de nodige discussie opleverde (zie verderop).

Pauzeprogramma

Na het lange en hete bezoek aan de 'prairie' van Van Oordt's Mersken werd een drankje genoten bij restaurant Het Witte Huis. De bediening was niet bijzonder blij met onze komst in veldtenu, maar we hebben er lekker kunnen zitten. Op deze manier samenzijn, dat is de kers op de taart bij elke excursie.

Namiddag/vooravond: Olterterp – 9 molluskensoorten

Na ons drankje op het terras namen we afscheid van hen die nog ver moesten reizen. Met een paar doorzetters inventariseerden we vervolgens een bosperceel achter de voormalige zuivelfabriek in Olterterp (fig. 11). Hier werd tijdens de excursie van 1972 de Grofgestreepte glimslak *Zonitoides excavatus* aangetroffen. In zijn excursieverslag meldt Land (1972) dat de locatie volgens hem eerder ontdekt was door Neuteboom. Informatie uit de archieven van Naturalis wijst er op dat dat waarschijnlijk op 8 juli 1967 was. Van één van Neuteboom's monsters van de Grofgestreepte glimslak in de Naturalis-collectie vermeldt het etiket: "Friesland, Olterterp, weg naar Olterterp; UTM LD08; 8.vii.1967".

Fig. 9. Juveniele Spitse moeraslak *Viviparus contectus* uit het Koningsdiep. Foto Sylvia van Leeuwen.

Fig. 10. Terras met NMV-ers bij restaurant Het Witte Huis, Olterterp. V.l.n.r. André Krumperman, Frank de Graaf, Harrie Bosma, Jaap de Boer, Sabine van den Berg, Bart van Tooren (aangeschoven), Rob Vink en Leon Luijten. Foto Sylvia van Leeuwen.

Een jaar eerder, tijdens de NMV-excursie in Drenthe (De Boer, 2018), vonden we de Grofgestrepte glimslak in het Norgerholt, ten zuiden van Norg, een nieuwe locatie voor deze bijzondere soort. Nú was het doel om te kijken of de soort zich op deze vanouds bekende plek had kunnen handhaven. Dat bleek het geval te zijn (fig. 12, 13). Er werd een flink aantal levende exemplaren aangetroffen, vooral onder dood hout, maar ook in strooisel. Figuur 13 toont de karakteristieke brede en diepe navel waaraan de soort zijn wetenschappelijke naam dankt (De Bruyne *et al.*, 2015: 111).

In totaal werden in het bos in Olterterp negen molluskensoorten waargenomen, waaronder een Duistere wegslak *Arion ater* met bijzonder gedrag (schudden, slijm afscheiden). Verder zagen we een aantal soorten dat vaak samen wordt aangetroffen met de Grofgestrepte glimslak, zoals Ammonshoorntje *Nesovittia hammonis* en Boerenknoopje *Discus rotundatus*.

Land (1972) meldde vijf soorten van deze plek waaronder drie soorten die dit keer niet aangetroffen werden: Dwergpuntje *Punctum pygmaeum* en twee *Arion*-soorten, waaronder de Egel-wegslak *Arion intermedius*, een soort die ook recent nog gemeld is van Olterterp (twee waarnemingen in 2020). Ook de Bos-aardslak *Lehmannia marginata* is een recente aanvulling op de malacofauna van dit terrein (goedgekeurde waarneming op Waarneming.nl dd. 20 januari 2021).

Fig. 11. Sylvia van Leeuwen in het bosje achter de voormalige zuivelfabriek te Olterterp. Foto Jaap de Boer.

Fig. 12. Twee Grofgestrepte glimslakken *Zonitoides excavatus* uit Olterterp. Foto Sylvia van Leeuwen.

Fig. 13. Onderzijde van een Grofgestrepte glimslak *Zonitoides excavatus*, met de karakteristieke brede en diepe navel waaraan deze soort zijn naam 'excavatus' dankt. Foto Sylvia van Leeuwen.

Een paar 'lastige gevallen'

Graag zoom ik in op twee 'lastige gevallen', determinatieproblemen waar meerdere deskundigen zich over gebogen hebben. Het was voor mij leerzaam de mening van die deskundigen te horen, dus wellicht is het ook leerzaam voor andere lezers.

Drie 'ronde' poelslakken

In De Deelen en Van Oordt's Mersken vonden we verschillende 'ronde' poelslakken. Eén van de gefotografeerde dieren uit Van Oordt's Mersken (fig. 8) leverde discussie op: was dit nu een puntig uitgevallen Ovale poelslak, of een Oorvormige poelslak waarvan de mond nog niet helemaal oorvormig uitgegroeid

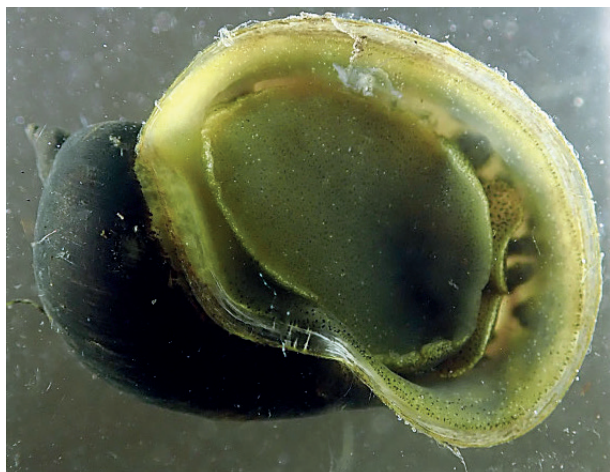

Fig. 14. Het dier van de Oorvormige poelslak *Radix auricularia*, met pigmentering langs de mantelrand. In dit aanzicht is de pigmentering het best waar te nemen (Foto Bram Kroese, op Waarneming.nl, genomen 2019-12-06 in Alphen aan den Rijn - Zuid- en Noordeinderpolder).

neming.nl wordt aangegeven: “Vooral lege schelpen, of dieren die net uit het water zijn gehaald en dan gefotografeerd zijn, zijn vaak niet tot soort te herkennen.” David Tempelman, validator bij Waarneming.nl en opsteller van deze soortinformatie, gaf in een commentaar bij deze foto aan dat de pigmentering van de mantel bij de mondrand een belangrijk onderscheidend kenmerk is. David schrijft: “Deze soort heeft een lijn van zwarte stipjes langs de mantelrand. Dit is bij levende dieren te zien (en dus te fotograferen) als je de dieren rustig in een schaalje, glazen bakje of cuvet laat rondkruipen.” De (al dan niet gepigmenteerde) mantelrand is op de foto in figuur 8 niet te zien, maar wel op een foto van een Oorvormige poelslak op Waarneming.nl (fig. 14). Het gaat bij dit kenmerk dus niet om de grote pigmentvlekken die ook door het huisje heen schijnen bij alle drie gevonden ‘ronde’ poelslakken (fig. 15), maar om de kleine pigmentstipjes op de mantelrand. De Ovale poelslak die we vonden in De Deelen (fig. 16) ontbeert de pigmentvlekje langs de mantelrand.

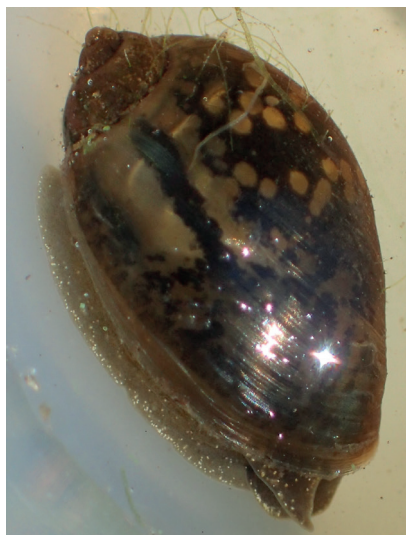
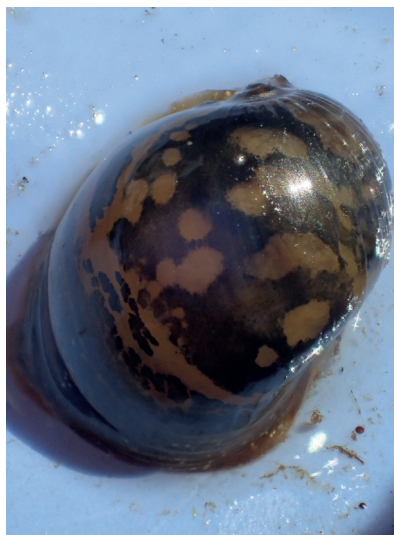

Fig. 15. Drie soorten ‘ronde’ poelslakken met hun pigmentvlekken. V.l.n.r. Kleverige poelslak *Myxas glutinosa* en Ovale poelslak *Radix balthica* uit De Deelen; (mogelijke) Oorvormige poelslak *Radix cf. auricularia* uit Van Oordt's Mersken. Foto's Sylvia van Leeuwen.

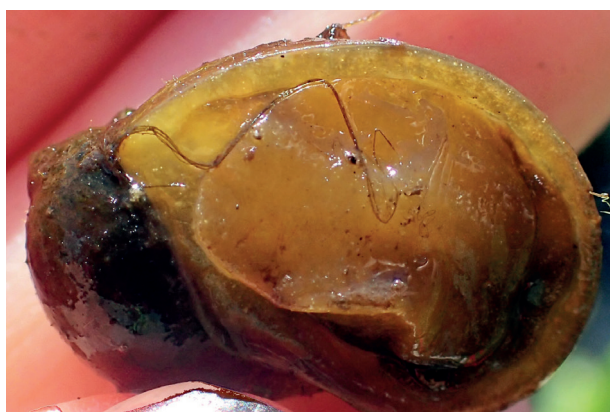

Fig. 16. Het dier van de Ovale poelslak *Radix balthica* zou volgens diverse bronnen grijs zijn. Dit dier, gevangen in de Ringsloot in De Deelen, is geel. De Oorvormige poelslak in fig. 14 doet eerder grijs aan. Foto Sylvia van Leeuwen.

was?

De schelpvorm van beide soorten is enigszins variabel, dus het zou twee kanten op kunnen. Bij de soortinformatie op Waar-

Dus ... mocht de schelpvorm niet doorslaggevend zijn voor soortidentificatie, dan is het zinnig om je ‘ronde’ poelslak een tijdje rond te laten kruipen en de pigmentering van de mantelrand te observeren.

Gittenberger *et al.* (op pag. 127-129) wijzen niet alleen op verschillen in pigmentering maar ook op de kleur van het dier. Zij beschrijven dat het dier van de Ovale poelslak grijs is en het dier van de Oorvormige geel. De ‘zekere’ Oorvormige poelslak op de foto van Waarneming.nl (fig. 14) toont echter een wat grijsachtig dier, hetgeen zou pleiten voor determinatie als Ovale poelslak. Een duidelijke Ovale poelslak uit De Deelen (fig. 16) heeft juist een gelig dier. Op dit vlak van ‘dierkleur’ is wat minder stelligheid dus wellicht op zijn plaats ...

Twee grijzige naaktslakken

Diverse deskundigen hebben zich gebogen over een slanke naaktslak (fig. 17) die we zagen in Van Oordt's Mersken. Er zijn meer foto's, want het dier is door Sylvia van Leeuwen van alle kanten gefotografeerd voordat het de vrijheid terug kreeg (zie waarneming.nl/observation/159268379/) en er is zelfs een

Fig. 17. Tijgerslak - *Limax maximus* uit Van Oordt's Mersken, met slank model en vrijwel glad huidoppervlak. Foto Sylvia van Leeuwen.

Fig. 18. Tijgerslak - *Limax maximus* uit het bos te Olterterp, met plomper model (maar niet kruipend!) en huidoppervlak met veel papillen. Foto Sylvia van Leeuwen.

filmpje van gemaakt. Op grond van het (eensluidende) oordeel van meerdere deskundigen is hij uiteindelijk geïdentificeerd als Tijgerslak *Limax maximus*. De vlekjes op het zadelen en de effen bleke voetsool bleken doorslaggevend voor de identificatie. Aart van den Berg, één van de geraadpleegde deskundigen, merkte op: "... de slanke vorm kan door de weersomstandigheden komen. Als ik me goed herinner was het in 2018 een warme droge zomer. Tijdens de droge zomers zie je wel meer slanke naaktslakken."

Toch ziet de Tijgerslak die we in het bos in Olterterp vonden er opvallend anders uit, vooral door de veel grovere papillen (fig. 18). Wellicht dat de veel vochtiger omstandigheden in het bos daar mee te maken hebben.

Het toont eens te meer de variabiliteit van de Tijgerslak.

Tot slot

Een waarschuwing: larven van grote waterkevers kunnen flink bijten, dus pas op bij het inventariseren van slootjes en andere wateren! Rob Vink kan hier inmiddels als ervaringsdeskundige over meepraten. In De Deelen nam een larve hem te grazen.

Dankwoord

Graag bedank ik Harrie Bosma voor het mede voorbereiden en leiden van de excursie. Ook veel dank aan hem en zijn vrouw Pytsje voor de gastvrije ontvangst bij aankomst in De Knipe en tijdens de lunch, waarbij door hen een heerlijke soep werd aangeboden. David Tempelman bedank ik voor zijn hulp bij de determinatie van de 'ronde' poelslakken. Aart van den Berg, Bert Jansen en Tom van den Neucker (België) worden van harte bedankt voor het geven van een oordeel over de slanke naaktslak uit Van Oordt's Mersken. Sabine van den Berg bedank ik voor haar column over deze excursie, die ook gepubliceerd is in het boek 'Berichten uit de biotoop'. Haar werk helpt ons om nieuw publiek te bereiken. Zie p. 15.

Geraadpleegde bronnen

- DE BOER, J., 2018. Verslag excursie West-Drenthe, 1 juli 2017. – Spirula 414: 7-11.
- DE BRUYNE, R.H., F.A. PERK, H. DEKKER & I. VAN LENTE, 2015. Pluimdragers en slijkgapers: Nederlandse namen voor onze weekdieren. Herziene systematische naamlijst, met etymologie. – Nederlandse Malacologische Vereniging/Stichting ANEMOON, Leiden/Lisse.
- GITTENBERGER, E., A.W. JANSSEN, W.J. KUIJPER, J.G.J. KUIPER, T. MEIJER, G. VAN DER VELDE & J.N. DE VRIES, 1998. De Ne-

derlandse zoetwatermollusken. Recente en fossiele weekdieren uit zoet en brak water. Nederlandse Fauna 2. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

KWANT, H.J., H. WALLBRINK & R.H. DE BRUYNE, 2001. De Grootmondpluimdrager *Valvata macrostoma* Mörch, 1864 nog steeds in Nederland. – Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging 322: 95.

HILBOEZEN, M., R. TIENSTRA, & H. TALSMA, 2019. De FFF-soortendag in Van Oordt's Mersken. – Twirre 29(1): 3-6.

LAND, B., 1972. Verslag van de voorjaarsexcursie van de N.M.V. in Friesland gedurende het weekend van 14 t/m 16 mei 1971. – Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging 147: 94-102.

SANABRIA, M.J. & M. MOELEKER, 2013. Bijzondere soorten in het gebied van Waterschap De Dommel en Aa en Maas (2011-2012). – Macrofaunanieuwsbrief 107: 2-5.

SOES, D.M., 2007. De grootmondpluimdrager (*Valvata macrostoma*) in de Zouweboezem. – Spirula 354: 14-16.

VAN DEN BERG, SABINE, 2019. Berichten uit de biotoop. Wonen en werken in een van de grootste broedplaatsen van Nederland. – Uitgeverij Oevers, Zaandam. Zie ook: <https://lebowskipublishers.nl/blog/post/Berichten-uit-de-Biotoop--Slakkendag-B3166.html>.

WAARNEMING.NL.<https://waarneming.nl/species/20042/> (soortinformatie Oorvormige poelslak). Geraadpleegd 28 juni 2021.

WAARNEMING.NL.https://oudeversie.waarneming.nl/waarneming/view/182941780?_popup=1 (voorbeeld pigmentering Oorvormige poelslak). Geraadpleegd 6 juli 2021.

WAARNEMING.NL.<https://waarneming.nl/observation/206204594/> (waarneming Bos-aardslak in Olterterp door R. Riemersma). Geraadpleegd 28 juni 2021.

WIKIPEDIA.<https://nl.wikipedia.org/wiki/Boorne>. Geraadpleegd 6 juli 2021.

Adres van de auteur
j.h.de.boer@kpnmail.nl